

Сьогодні
04.10.2024

Урок №9

Поняття про кристалогідрати

Сьогодні
04.10.2024

Повідомлення мети уроку

Ви зможете:

- наводити приклади кристалогідратів;
- з'ясувати особливості кристалогідратів;
- обчислювати відносну молекулярну та молярну маси кристалогідратів.

Сьогодні
04.10.2024

Актуалізація опорних знань

Чому розчинення речовин у воді називають фізико-хімічним явищем?

Які речовини називають кристалогідратами?

Які види кристалічних ґраток вам відомі?

Що таке гідратація?

Чому до складу шипучих лікарських форм, сухих концентратів солодких напоїв і начинки льодяників «Шипучка» разом із питною содою NaHCO_3 входить безводна лимонна кислота $\text{C}_6\text{H}_8\text{O}_7$, а не її моногідрат $\text{C}_6\text{H}_8\text{O}_7 \cdot \text{H}_2\text{O}$?

Сьогодні ми про це дізнаємось.

Сьогодні
04.10.2024

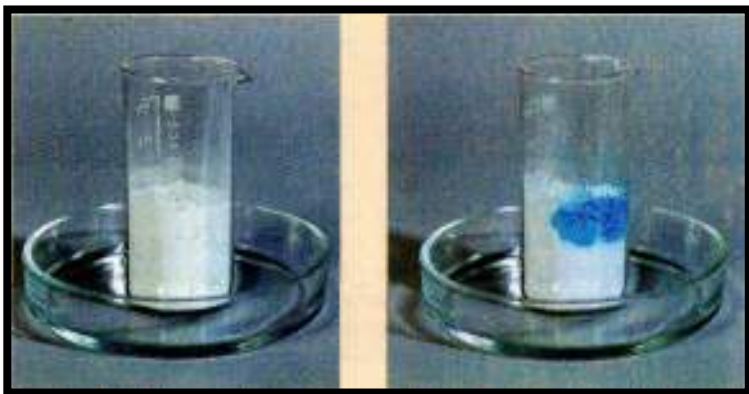
Формування поняття «кристалогідрати»

Кристалогідрати – кристалічні речовини, кристалічна ґратка яких містить гідратовані йони. Склад кристалогідратів передають за допомогою формул розчиненої речовини й води, між якими ставлять крапку, а перед формулою води коефіцієнтом зазначають кількість її молекул.

Сьогодні
04.10.2024

Утворення кристалогідрату

Додаємо до безводного купрум(II) сульфату воду. Білий порошок набуває блакитного кольору

Утворений розчин містить гідратовані йони Cu(II)

При нагріванні розчину, вода випаровується і утворюються дрібні блакитні кристали.

Сьогодні
04.10.2024

Традиційні назви кристалогідратів

$\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$
(тривіальна назва – мідний купорос).

Тривіальні (загальновживані) назви деяких кристалогідратів

Формула кристалогідрату	Тривіальна назва
$\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$	Гіпс
$\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$	Мідний купорос
$\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$	Залізний купорос
$\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$	Гірка (англійська) сіль
$\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$	Глауберова сіль
$\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$	Кристалічна сода

Сьогодні
04.10.2024

Сучасна номенклатура назв кристалогідратів

За міжнародною номенклатурою
назва кристалогідрату складається з систематичної назви солі і вказується кількість молекул кристалізаційної води.
До слова «гідрат» додають префікс, що утворений від грецьких числівників:
моно– (1); ди– (2); три – (3); тетра –(4); пента – (5); гекса– (6);
гепта– (7); окта – (8); нона–(9); дека – (10).

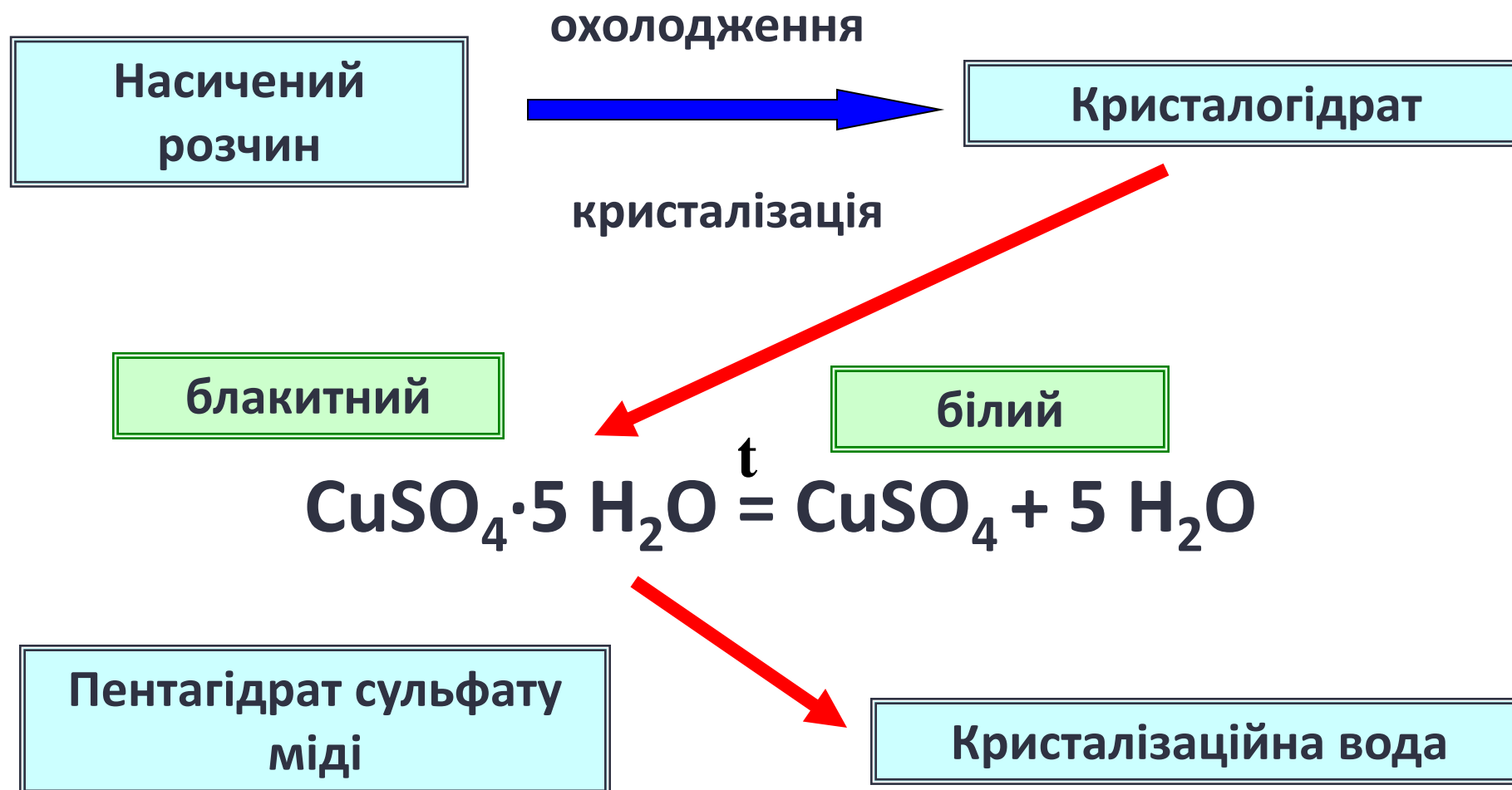

Наприклад – $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ –
купрум(II) сульфат пентагідрат.

Сьогодні
04.10.2024

Утворення кристалогідратів

Солі деяких металів утворюють стійкі хімічні сполуки з певною кількістю молекул води — кристалогідрати.

Гідратовані йони Cu_2^+ , Fe_2^+ , Na_2^+ та інші мають забарвлення. Кристалізаційну воду можна видалити з таких сполук лише тривалим прожарюванням за високих температур.

Сьогодні
04.10.2024

Формули кристалогідратів

$\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$ — глауберова сіль

$\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$ — каустична сода

$\text{CaCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$
 $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$
 $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$

Кристалогідрат	Систематична назва	Формула	Забарвлення кристалів	Фото	Застосування
Мідний купорос	Купрум(II) сульфат пентагідрат	$\text{CuSO}_4 \cdot 5 \text{H}_2\text{O}$	Яскраво-сині		Під час фарбування текстильних матеріалів як протрава.
Залізний купорос	Купрум(II) сульфат гептагідрат	$\text{FeSO}_4 \cdot 7 \text{H}_2\text{O}$	Блакитно-зелені		Компонент електроліту в гальванотехніці.
Гіпс	Кальцій сульфат дигідрат	$\text{CaSO}_4 \cdot 2 \text{H}_2\text{O}$	Безбарвні		У виробництві в'яжучих матеріалів для виготовлення панелей.
Алебастер	Дикальцій сульфат моногідрат	$\text{CaSO}_4 \cdot 0,5 \text{H}_2\text{O}$	Безбарвні		Будівельний матеріал та для художніх виробів

Сьогодні
04.10.2024

Найважливіші кристалогідрати

Глауберова сіль

Мідний купорос

Залізний купорос

Гіпс

Поняття про кристалогідрати.

Розчинена речовина – кристагідрат, тому необхідно робити перерахунок з маси кристалогідрату на масу безводної солі.

Розчин – включає всю масу кристалогідрату та розчинника.

$$w(p.p.) = \frac{m(p.p.)}{m(\text{кристалогідрату}) + m(H_2O)}$$

Сьогодні
04.10.2024

Робота в зошиті

Обчисліть молярну масу гіпсу $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.

$$\begin{aligned}\text{Mr}(\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}) &= \text{Mr}(\text{CaSO}_4) + 2 \cdot \text{Mr}(\text{H}_2\text{O}) = 40 + 32 + 4 \cdot 16 + 2 \cdot (2 + 16) \\ &= 136 + 2 \cdot 18 = 172 \text{ г/моль}\end{aligned}$$

Сьогодні
04.10.2024

Розв'язування задач

Залізний купорос масою 59,6г розчинили у 150г води.
Визначити масову частку ферум (II) сульфату у
розчині.

Дано:

$$m(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = 59,6\text{г}$$

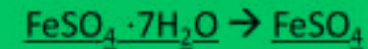
$$m(\text{H}_2\text{O}) = 150\text{г}$$

$$w(\text{FeSO}_4) - ?$$

Розв'язання:

1. Знаходимо масу безводного ферум (II) сульфату:

$$59,6\text{г} \quad x\text{г}$$

$$\nu = 1\text{моль} \quad \nu = 1\text{моль}$$

$$M = 278\text{г/моль} \quad M = 152\text{г/моль}$$

$$m = 278\text{г} \quad m = 152\text{г}$$

$$m(\text{FeSO}_4) = x = \frac{59,6}{278} = \frac{x}{152} = \frac{59,6 \cdot 152}{278} = 32,6\text{г}$$

2. Знаходимо масу розчину:

$$m(\text{розч. FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = m(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) + m(\text{H}_2\text{O})$$

$$m(\text{розч. FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = 59,6 + 150 = 209,6\text{г}$$

3. Знаходимо масову частку ферум (II) сульфату:

$$w(\text{FeSO}_4) = \frac{m(\text{FeSO}_4)}{m(\text{розч. FeSO}_4)} \cdot 100\% = \frac{32,6}{209,6} \cdot 100\% = 15,55\%$$

Сьогодні
04.10.2024

Задачі для самостійного розв'язку

У воді масою 40г розчинили залізний купорос ($\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$) масою 3,5г. Визначте масову частку ферум (II) сульфату в розчині, що утворився.

Знайти масову частку натрій сульфату у розчині, одержаному розчиненням 40г глауберової солі у 440 г води.

Знайти масу $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ і води необхідних для приготування 120 мл розчину магнію сульфату (густина 1,06 г/мл) з масовою часткою солі 6,2%.

Скільки грамів кристалогідрата $\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10 \text{H}_2\text{O}$ необхідно додати до 150 мл 18% розчину натрію сульфату (густина 1,07 г/мл), щоб масова частка речовини в розчині збільшилась вдвічі?

Сьогодні
04.10.2024

Застосування кристалогідратів

Мідний купорос, купрум(II) сульфат пентагідрат

Застосовується як:

- хімічний засіб для захисту рослин;
- для виробництва чистої міді, штучного шовку, мінеральних фарб;
- в будівництві, для дезінфекції стін від грибків;
- у гальванотехніці

Сьогодні
04.10.2024

Застосування кристалогідратів

Залізний купорос, ферум(II) сульфат, гептагідрат.

Застосовується як:

- хімічний засіб захисту рослин;
- консервант деревини;
- протрава для фарбування тканин;
- сировина для виробництва чорнила, мінеральних фарб;
- антианемічний медичний засіб.

Глауберова сіль, натрій сульфат, декатагідрат.

Застосовується як:

- проносний засіб швидкої дії, який використовують при сильних харчових отруєннях;
- сировина для виробництва скла, соди;
- фарбування бавовняних тканин.

Гіпс, кальцій сульфат дигідрат.

- Застосовується для:
- виготовлення плит, панелей;
  - архітектурно-декоративних виробів;
  - гіпсових пов'язок та шин;
  - гіпсування ґрунтів;
  - наповнювач у виробництві паперу.

Сьогодні
04.10.2024

Робота в зошиті

На скільки грамів зменшиться маса залізного купоросу при прожарюванні 55,6 г цього кристалогідрату?

Дано:
 $m(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = 55,6 \text{ г}$
 $m(\text{H}_2\text{O}) - ?$

1. Обчислюємо молярну масу ($M = M_r$ г/моль) кристалогідрату.

$$M(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = M(\text{FeSO}_4) + 7 \cdot M(\text{H}_2\text{O}) = 152 + 7 \cdot 18 = 278 \text{ г/моль},$$

$$\text{де } M_r(\text{FeSO}_4) = A_r(\text{Fe}) + A_r(\text{S}) + 4 \cdot A_r(\text{O}) = 52 + 32 + 4 \cdot 16 = 152,$$

$$M_r(\text{H}_2\text{O}) = 2 \cdot A_r(\text{H}) + A_r(\text{O}) = 2 \cdot 1 + 16 = 18.$$

2. Обчислюємо масову частку кристалізаційної води в 1 моль кристалогідрата за формулою:

$$w(\text{H}_2\text{O}) = \frac{M(7\text{H}_2\text{O})}{m(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O})} = \frac{126}{278} = 0,453$$

3. З формули $w(\text{H}_2\text{O}) = \frac{M(7\text{H}_2\text{O})}{m(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O})} = \frac{126}{278} = 0,453$ знаходимо формулу для обчислення маси води:

$$m(\text{H}_2\text{O}) = w(\text{H}_2\text{O}) \cdot m(\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = 0,4532 \cdot 55,6 = 25,2 \text{ г}$$

Сьогодні
04.10.2024

Розв'язування задач. Робота в зошиті.

Прожарюванням кристалогідрату масою 66,6 г одержали безводний алюміній сульфат масою 34,2 г. Установіть формулу кристалогідрату.

Дано:

$$m(\text{Al}_2\text{SO}_4)_3 \cdot \text{H}_2\text{O} - 66,6 \text{ г}$$

$$m(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3) - 34,2 \text{ г}$$

формула кристалогідрату - ?

Розв'язання

1. Обчислюємо кількість речовин $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3$:

$$v(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3) = \frac{m(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3)}{M(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3)} = \frac{34,2}{342} = 0,1 \text{ моль}$$

2. Обчислюємо масу кристалізаційної води:

$$m(\text{H}_2\text{O}) = m(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot x \text{H}_2\text{O}) - m(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3) = 66,6 - 34,2 = 32,4 \text{ г}$$

3. Обчислюємо кількість речовини кристалізаційної води:

$$v(\text{H}_2\text{O}) = \frac{m(\text{H}_2\text{O})}{M(\text{H}_2\text{O})} = \frac{32,4}{18} = 1,8 \text{ моль}$$

4. Співвідношення кількості речовини алюміній сульфату і кристалізаційної води становить:

$$v(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3) : v(\text{H}_2\text{O}) = 0,1 \text{ моль} : 1,8 \text{ моль} = 1:18, \text{ тоді}$$

формула кристалогідрату $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$

Сьогодні
04.10.2024

Розв'язування задач. Робота в зошиті.

У якому випадку масова частка розчиненої речовини буде меншою: а) у воду об'ємом 200 мл розчинили 50 г купрум(II) сульфату; б) у воді об'ємом 150 мл розчинили 50 г мідного купоросу? Відповідь підтвердьте розрахунками.

А) Дано:

$v(\text{H}_2\text{O}) - 200 \text{ мл};$

$m(\text{CuSO}_4) - 50 \text{ г.}$

Знайти: $w(\text{CuSO}_4) - ?$

1. Знаходимо масову частку розчиненої речовини:

$$w(\text{CuSO}_4) = \frac{m(\text{CuSO}_4)}{m(\text{CuSO}_4) + m(\text{H}_2\text{O})} = \frac{50}{50 + 200} = \frac{50}{250} = 0,2 \text{ г}$$

Б) Дано:

$m(\text{H}_2\text{O})$ - 150 мл

$m(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O})$ – 50 г

Знайти: $w(\text{CuSO}_4)$ -?

Розв'язання:

1. Обчислюємо молярну масу кристалогідрату:

$m(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}) = m(\text{CuSO}_4) + 5 \cdot m(\text{H}_2\text{O}) = (64 + 32 + 4 \cdot 16) + 5 \cdot (2 \cdot 1 + 16) = 250$
г/моль.

2. Обчислюємо кількість речовини кристалогідрату:

$$\nu(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}) = \frac{m(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O})}{M(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O})} = \frac{50}{250} = 0,2 \text{ моль};$$

3. Знаходимо кількість речовини солі:

$$\nu(\text{CuSO}_4) = \nu(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}) = 0,2 \text{ моль};$$

4. Знаходимо масу:

$$m(\text{CuSO}_4) = \nu(\text{CuSO}_4) \cdot M(\text{CuSO}_4) = 0,2 \text{ моль} \cdot 160 \text{ г/моль} = 32 \text{ г.}$$

5. Знаходимо масову частку розчиненої речовини:

$$w(\text{CuSO}_4) = \frac{m(\text{CuSO}_4)}{m(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O})} + m(\text{H}_2\text{O}) = \frac{32}{200} = 0,16 \text{ г}$$

Відповідь: Масова частка розчиненої речовини більша у варіанті Б.

Сьогодні
04.10.2024

Розв'язування задач. Робота в зошиті.

Цинк сульфат є ефективним мікродобрином. Його розчином з масовою часткою розчиненої речовини 0,2 % обприскують посіви. Яка маса гептагідрату цинк сульфату знадобиться для приготування 2 кг такого розчину для підживлення овочевих культур на присадибній ділянці?

Дано:

$$W(\text{ZnSO}_4) = 0,2\% \text{ або } 0,002$$

$$m(\text{розчину}) = 2 \text{ кг} = 2000 \text{ г}$$

$$m(\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) - ?$$

Розв'язання:

1. Знаходимо масу розчиненої речовини за формулою

$$m(\text{речовини}) = w(\text{речовини}) \cdot m(\text{розчину})$$

$$m(\text{ZnSO}_4) = w(\text{ZnSO}_4) \cdot m(\text{розчину}) = 0,002 \cdot 2000 = 4 \text{ г}$$

2. Обчислюємо молярну масу ($M = M_r$ г/моль) кристалогідрату.

$$M(\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = M(\text{ZnSO}_4) + 7 \cdot M(\text{H}_2\text{O}) = 161 + 7 \cdot 18 = 287 \text{ г/моль},$$

$$\text{де } M_r(\text{ZnSO}_4) = A_r(\text{Zn}) + A_r(\text{S}) + 4 \cdot A_r(\text{O}) = 65 + 32 + 4 \cdot 16 = 161,$$

$$M_r(\text{H}_2\text{O}) = 2 \cdot A_r(\text{H}) + A_r(\text{O}) = 2 \cdot 1 + 16 = 18.$$

3. Обчислюємо масову частку солі в 1 моль кристалогідрата за формулою:

$$W(\text{ZnSO}_4) = \frac{M(\text{ZnSO}_4)}{M(\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O})} = \frac{161}{287} = 0,561$$

4. З формули $W(\text{ZnSO}_4) = \frac{M(\text{ZnSO}_4)}{M(\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O})}$ знаходимо формулу для обчислення маси солі

$$m(\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = \frac{m(\text{ZnSO}_4)}{w(\text{ZnSO}_4)} = \frac{4}{0,561} = 7,13 \text{ г.}$$

Сьогодні
04.10.2024

Домашнє завдання

1. Підготувати повідомлення про кристалогідрати.